

Foto: Mahmud Abdalah UN-FAO GCP/SYR/009/ITA
Klavžar (*Geronticus eremita*) – globalno ogrožena vrsta

Odkritje klavžarja v Siriji

Gianluca Serra

Klavžar naj bi bil po podatkih iz začetka 20. stoletja pogost v sirijskih puščavah, že leta 1928 pa naj bi bil tam izumrl. Med letoma 1980 in 1990 so bili posamezni osebki opazovani v Jemnu, Eritreji, Saudski Arabiji in Palestini. Med raziskavami, opravljenimi v Siriji med letoma 1960 in 1990, pa niso bili odkriti. Kakorkoli že, odkrita kolonija klavžarjev v letu 2002 pomeni vrhunec dvoletnega programa popisovanja favne, ki ga je v Al Talili (Sirija) opravila skupina "Palmyra Wildlife Team" v okviru projekta Rehabilitacija območja in varstva favne.

Priznanje ...

Dve leti sem bil izjemno skeptičen do Adeebovih trditev, da je videl "to ptico", in s prstom kazal na klavžarja (*Geronticus eremita*) v enem izmed priročnikov za določevanje ptic. "Ali si prepričan, Adeeb?", sem silil vanj. "Vsekakor, še nikoli prej nisem videl tako čudne ptice in je tudi nikoli ne bom pozabil," mi je odgovoril.

Adeeb je izkušen lovec iz vasi Palmira v

Siriji, ki leži v bližini svetovno znanega arheološkega najdišča. Med popisovanjem favne v stepah Sirije, v okviru projekta (UN-FAO GCP/SYR/009/ITA), ki ga je omogočila Organizacija za prehrano in kmetijstvo (FAO), se je uril tudi kot ornitološki vodnik. Projekt se je začel leta 1996, z namenom pomagati sirijskim oblastem pri varstvu biodiverzitete na primeru razvoja Al Talile, prvega naravnega rezervata v državi.

Pomladi leta 2002 sem Adeeba prosil, naj me pelje na mesto, kjer je videl "svoje" klav-

žarje. Ko sva bila tam, sem še naprej vrtal vanj in ga spraševal o podrobnostih ptice, ki naj bi jo bil opazoval z večje razdalje in brez daljnogleda. Naposled je izustil: "Priznam, ustrelil sem enega od osmih, ki sem jih tu videl aprila 1998. Zdel se mi je tako zanimiv, da sem ga odnesel nazaj v Palmyro in ga pokazal svojim lovskim tovarišem. Česa takega še niso videli. Potem sem ga skuhal, a ni bil užiten."

Bil je presenečen, ker ga nisem grajal, ampak začel veselo poskakovati.

foto: Gianluca Serra UN-FAO GCP/SYR/009/ITA
Pečine, kjer gnezdijo nedavno odkriti klavžarji.

Naslednjega dne sem zastavil nekaj vprašanj nekemu lokalnemu pastirju in ta mi je brez obotavljanja natančno opisal pet klavžarjev, ki jih je videl pred dnevi. Postajal sem čedalje bolj vznemirjen. Vse je kazalo, da klavžarji od tod le niso izginiti, čeprav bi naj bili na tem območju po literaturnih podatkih že izumrli.

Mesec dni kasneje sem že opazoval majhno kolonijo treh parov klavžarjev in še enega odraslega osamljenca pri valjenju jajc na policah odročnih apnenčastih klifov ... reliktno kolonijo zadnjih preživelih klavžarjev vzhodne populacije teh ptic. Kar nisem mogel verjeti svojim očem.

Iskanje se začne ...

Po Adeebovem razodetju in srečanju z beduinskim pastirjem sem organiziral sistematično raziskavo na območju, velikem približno 17.600 km², pri čemer sem se v glavnem zanašal na lokalne vodnike. Mike Evans, avtor knjige „Important Bird Areas in the Middle East“ iz zveze BirdLife me je opogumil, da sem iskal naprej, in me tudi opremil z vso potrebno literaturo. Pripravili smo standardiziran vprašalnik za beduinske nomade in vaške lovce, ki je bil sestavljen iz standardnih vprašanj in štirih slik ptic, med katerimi je bila ena klavžarjeva. Zanj smo se odločili zato, da vprašanim ne bi vnaprej razkrili svojih pričakovanj. Šestnajst lokalnih lovcev in enaintrideset nomadskih pastirjev je zadovoljivo odgovorilo na vprašanja in pravilno prepoznalo klavžarja na fotografiji. Dobili smo podatke o 68 opazovanjih, od zelo "svežih" pa vse do takšnih iz leta 1930. Večina je klavžarja poznala po lokalnem imenu "an-nuq".

Med sistematičnim iskanjem smo odkrili 15 opuščeni klavžarjevih gnezdišč. Na nekaterih so zajetni kupi gvana pričali o njihovi dolgoletni uporabi. Našli smo tudi opuščeni gnezdišči, katerih lokaciji sta se ujemale z Aharonijevim zgodovinskim opisom dveh kolonij iz leta 1910, s takrat gnezdečimi 500 in 300 pari.

Dramatičen zlom populacije

Naše ugotovitve so dale povsem drugačno sliko v primerjavi s tisto o izumrlem klavžarju v Siriji. Vse kaže, da je bil klavžar pred 20 leti, torej precej kasneje kot leta 1928, ko naj bi bil izumrl, v puščavi Palmyra povsem običajen, pred 30 leti pa celo pogost.

Sirijsko ministrstvo za kmetijstvo je leta 1967 celo izdalo odločbo o zaščiti ptic, posebej koristnih za kmetijstvo, in med naštetimi vrstami v tej odločbi je tudi opis, ki se ujema s klavžarjevim. Prav ironično je, da je medtem, ko so bili poskusi naravovarstvenikov med letoma 1970 in 1980 osredotočeni na ohranjanje turških klavžarjev pri Birečiku, populacija nekaj sto parov klavžarjev gnezdila 200 kilometrov južneje na območju z manjšimi negativnimi vplivi.

Očitno smo se torej vse preveč zanašali na Aharonijeve podatke iz začetka 20. stoletja, ki so nas pripeljali do zmotnega prepričanja, da je klavžar izumrl po letu 1928. Spoznali smo tudi, da so podatki in znanje domačinov marsikdaj ključnega pomena pri iskanju redkih in ogroženih vrst. Podatki, zbrani leta 2002, nas navdajajo z upanjem, da v sirijski stepi še obstajajo neodkrita gnezditvena kolonija klavžarjev.

Neizprosni upad števila klavžarjev na tem območju je verjetno posledica kombinacije nekontroliranega lova, jemanja mladičev iz gnezd in degradacije habitata. Jemanje mladičev za hrano je verjetno tukajšnja stara navada, nekontroliran lov in degradacija območja pa sta se bistveno povečala v zadnjih 30-40 letih; slednja sta posledica tehnoloških sprememb, povečanega prebivalstva in spremenjenega načina paše. Ti dejavniki se ujema tako z

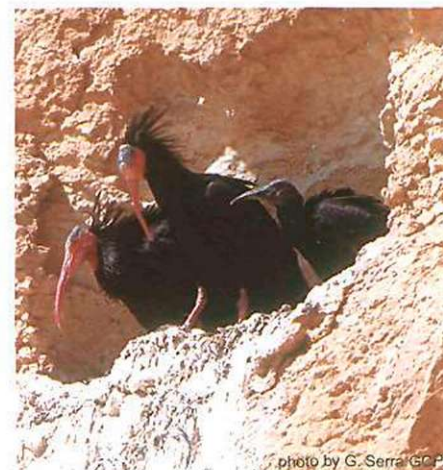

foto: Gianluca Serra UN-FAO GCP/SYR/009/ITA
Klavžar (*Geronticus eremita*) je pomemben ekološki kazalec ekosistema Al Badia.

začetkom upada klavžarjeve populacije kot s tukajšnjim izginjanjem noja (*Struthio camelus*), geparda (*Acinonyx jubatus*), gazele (*Gazella* sp.) in leoparda (*Panthera pardus*).

Program varstva in zbiranja podatkov

Po odkritju kolonije je bila nemudoma vzpostavljena 24-urna straža gnezdišča, ki je ležalo, tako kot vsa najdena reliktna gnezdišča in še vedno aktivna klavžarjeva gnezdišča v Maroku, v navpični in krušljivi steni iz hitro erodirajočega apnenca.

Nadzor smo ob pomoči treh najetih domačinov opravljali 11 tednov, dokler ptice niso zapustile gnezdišča. Pod gnezdi smo nekajkrat, ko ptic ni bilo tam, pobrali izbljuvke in iztrebke. Njihova analiza je skupaj s podatki opazovanj klavžarjev pri prehranjevanju pokazala, da njihova dokaj mešana prehrana vključuje hrošče, kobilice, mlade žabe, mravlje, škorpione, solifuge, kuščarje in kače.

ODRITJE KLAVŽARJA V SIRIJI

foto: Mahmud Abdallah UN-FAO GCP SYR 009/ITA
Plamenec (*Phoenicopterus ruber*) je v sirijski Al Badii selivka, a tam tudi prezimuje.

Trije poleteli mladiči govorijo o gnezditvenem uspehu, ki ga je mogoče primerjati s tistim v Maroku (C. Bowden, ustno), kar seveda pomeni, da je kolonija kljub svoji majhnosti vitalna.

Odkritih je bilo 7 prehranjevališč, najbližja so bila pod stenami gnezdišč, najbolj oddaljena pa so bila 27 km proč. Klavžar se je hranil na treh tipih habitatov: kamnitih planjavah, obdelovanih površinah in v namakalnem bazenu. Čeprav je bila letna količina padavin od leta 1997 pod povprečjem za območje Palmyra, je na delu območja s klavžarji znatno deževalo v zimi 2001 - 2002 in, kar je nenavadno, tudi spomladi 2002. Tudi to je morda razlog za gnezdenje v tem letu. Zanimivo je, da so klavžarji zapustili območje, ko se je bazen izsušil. Le domnevamo lahko, da je imel po postavitvi dveh manjših jezov med letoma 1960 in 1970 klavžar na tem območju stalen vir hrane. To pa je lahko tudi razlog, da so tu preživeli navzlic okoliškemu degradiranemu habitatu.

Varstveni vidiki

Klavžarji v odkriti koloniji so neprecenljive vrednosti tudi zaradi svojega genetskega materiala. Teh sedem preživelih ptic iz njihove vzhodne populacije so edini še znani seleci se klavžarji, v nasprotju s turškimi, ki so bili vsi izvaljeni v ujetništvu in so to sposobnost verjetno izgubili.

Kmalu po odkritju klavžarjev v Siriji smo se obrnili na odsek zveze BirdLife za Srednji vzhod in na RSPB (angleški partner zveze BirdLife). Pri zvezi BirdLife imajo veliko izkušenj z ohranjanjem klav-

foto: Mahmud Abdallah UN-FAO GCP SYR 009/ITA
Varan vrste *Varanus griseus* je največji plazilec v Al Badii.

žarja, pridobljenih z delom na zadnjih kolonijah v Maroku. Po njihovem je prednostna naloga ohraniti to reliktno populacijo z varstvom prehranjevališč in gnezdišč. Opraviti bo treba tudi dodatne raziskave, poskušati najti preostale kolonije klavžarjev in pridobiti več podatkov o ekologiji vrste v Siriji. Vključitev lokalnih oblasti je nujna zato, da preprečijo streljanje teh ptic in prekomerno pašo vsaj 5 km od gnezdeče kolonije. Potreben je tudi dogovor o upravljanju namakalnega bazena, da se zagotovijo primerna prehranjevališča. Lokalne prebivalce je treba izuriti za nadzornike, dolgoročno pa je treba odkriti prezimovališča teh klavžarjev in jih primerno zavarovati.

Oči naravovarstvenikov bodo zdaj uprte v Sirijo, saj je odgovornost za zagotavljanje obstoja te kritično ogrožene vrste že padla na ramena sirijskih oblasti in prebivalcev. Upamo, da bodo na preživele klavžarje ponosni in da bodo ti postali simbol

nove naravovarstvene zavesti. Del njihove naravne dediščine in očarljivi simbol arabske kulture je ogrožen do prav takšne mere kot življenje in kultura beduinskih nomadov. Ohranitev klavžarjev je tesno povezana z obeti teh ljudi v prihodnosti.

Projektna skupina je opravila inventarizacijo in fotografsko dokumentiranje rezervata Al Talila in okolice z dolgoročnim ciljem razviti rezervat kot eko-turistično točko in izdati gradivo za izobraževanje ljudi. Popisovala je nevretenčarje, ptice (več kot 250 vrst) in sesalce v Al Badii. V Al Talili je odkrila tudi za znanost novo vrsto hrošča in jo območju v čast poimenovala *Aphodaulacus talilensis*.

Skupino so sestavljali: Ginaluca Serra, Mahmud Abdallah, Ghazy Al Quaim, Ahmed Jeber Abdallah, Talal Fayad, Mohammed Al Mohammed, Mnaur Ali in Adeeb Assaed.

foto: UN-FAO GCP SYR 009/ITA
Nomadski beduinski pastirji so bivali skupaj s klavžarji še pred 20-30 leti.